

ASPEKTI RAZVOJNOGA POTENCIJALA SVEUČILIŠTA U ZADRU

Foto: fototeka Sveučilišta u Zadru

Sven Marčelić

Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru

UVOD

U zadnjih tridesetak godina obrazovanje i razvoj neodvojive su teme. K tome, globalizirani svijet doživljava bitne transformacije, pa tako svjedočimo dvama važnim pojavama: regionalizaciji i društvu znanja. Regionalizacija je vezana primarno uz ekonomski zaokret prema liberalizmu, koji je od početka osamdesetih godina 20. st. oslabio središnju državu kao glavnoga političkog i razvojnog aktera te stavio naglasak na otvaranje granica međunarodnom kapitalu, što je na mapu svjetske politike donijelo regije kao jedan od glavnih razvojnih okvira. Ta je promjena važna do te mjere da neki autori tvrde kako živimo u „regionalnom svijetu“ (Storper, 1994.). S druge strane, razvoj obrazovanja i promjene u svijetu rada, koje su se kretale od industrijalizacije prema tercijarizaciji, odnosno postindustrijskom društvu, donose ideju da je proizvodnja znanja, a ne dobara, ono što čini temelj suvremene ekonomije (Touraine, 1971., Bell, 2001.). U takvim okolnostima sveučilište kao ustanova osobito dobiva na značenju zbog svoje dvojake uloge. S jedne strane, ono je mjesto proizvodnje i diseminacije znanja te stvaranja ljudskoga kapitala i kao takvo ono je jedno od ključnih *toposa* društva znanja. S druge strane, sveučilište je fizički smješteno unutar nekoga prostora, pa regije koje u svojem sastavu imaju sveučilište mogu ga rabiti kao važan razvojni resurs i mjesto koje donosi komparativnu prednost u odnosu na druge. Obrazovanje je i kao demografska kategorija važno u svim suvremenim teorijama razvoja, bilo da se temelje na kreativnoj ekonomiji i zaokretu prema visokim tehnologijama, što podrazumijeva gustoću ljudskoga kapitala i istraživačkih ustanova u nekom prostoru, bilo kao izvor građanske participacije i demokratizacije društva, što je osobito važna komponenta u onim teorijama koje govore o društvenom razvoju. Sveučilište je neizostavna činjenica u praktički svakoj suvremenoj razvojnoj teoriji u zadnjih trideset godina.

SVEUČILIŠTE I EKONOMSKI RAZVOJ

U postindustrijskom društvu i društvu znanja posebnu važnost u gospodarskom životu imaju inovacije i spajanje ekspertnoga znanja s proizvodnjom. Ta je činjenica u zadnjih tridesetak godina u suvremenom kapitalizmu znatno utjecala i na prirodu i na značenje sveučilišta kao ustanove. Ono je po definiciji mjesto gdje se poučavaju i obrazuju novi stručni kadrovi te provode istraživanja, a upravo su te dvije dimenzije (poučavanje i istraživanje) temeljne komponente svakoga sveučilišta još od Humboldtova vremena. Društvo znanja i kapitalistička proizvodnja koja se temelji na inovativnosti kao jednim od

temelja gospodarskoga života donose novi okvir djelovanja, odnosno ono što autori nazivaju „trećom misijom društvenog i ekonomskog razvoja“ (Etzkowitz, 2008., 30) ili „trećom ulogom“ (Chatterton i Goddard, 2003., 19), a te se ideje odnose na povezivanje sveučilišta i njegovih djelatnosti, prije svega istraživačkih i ekonomskoga života, što je osobito važno za regionalni razvoj, jer sveučilišta se najlakše mogu povezati s gospodarskim kapacitetima u vlastitoj okolini. Neki od autora (Rutten i dr., 2003.) to nazivaju i „novom agendom“ u djelovanju sveučilišta, a cijeli je proces usmjeren u prvom redu prema integraciji sveučilišta i gospodarstva. S obzirom na to da su inovacije i povezivanje gospodarstva i istraživanja kategorije koje se vezuju poglavito uz tehničke discipline i primijenjena istraživanja, tako je velik dio teorija regionalnog razvoja utemeljenih na znanju usmjeren prema tehničkim i istraživačkim sveučilištima, pri čemu se zanemaruje društveno-humanistička komponenta. Naglasak se stavlja na istraživanja izravno primjenjiva u privredi, pa se tako razvijaju koncepti poput „trostruke uzvojnice“ (Etzkowitz, 2008.), koji naglašava važnost povezivanja sveučilišta, regionalne ekonomije te regionalnih vlasti i stvaranje „poduzetničkih sveučilišta“, ili pak koncept „sveučilišta drugoga tipa“ (Gibbons i dr., 1994.), koji stavlja naglasak na primijenjena istraživanja i gospodarsku komponentu, uz nužan zaokret prema tehničkim znanostima. Problem je tih koncepata što zanemaruju, s jedne strane, društvenu komponentu razvoja, a, s druge, temelje se samo na jednom obliku suradnje, onomu tehničkih dijelova sveučilišta i gospodarstva orijentiranog na visoke tehnologije, što svakako ne iscrpljuje sadržaj sveučilišnog obrazovanja, a što se dobro vidi i na primjeru Sveučilišta u Zadru, čija je orijentacija primarno društveno-humanistička.

SVEUČILIŠTE I DRUŠTVENI RAZVOJ

Društveni je razvoj kategorija koja nastaje proširenjem teorija razvoja od pukoga ekonomskog rasta prema uključenoj raznih drugih dimenzija, poput zdravstva, obrazovanja i demokratizacije društva. Ta ideja postaje prominentnom potkraj osamdesetih godina 20. st., poglavito kroz koncepte indijskog ekonomista Amartye Sena (Sen, 2001.), koji su kasnije institucionalizirani kroz *Izvještaj o ljudskog razvoju* što ga svake godine donosi Program za razvoj Ujedinjenih naroda (UNDP). U tako definiranom razvoju brutto društveni proizvod (BDP) prestaje biti jedina relevantna mjera razvoja, a dodaju se kriteriji poput završene škole, očekivanoga životnog vijeka i slični parametri koji su ugrađeni u Indeks ljudskog razvoja. Na taj se način upozorava na važnost višedimenzionalnoga pristupa razvoju, jer sam

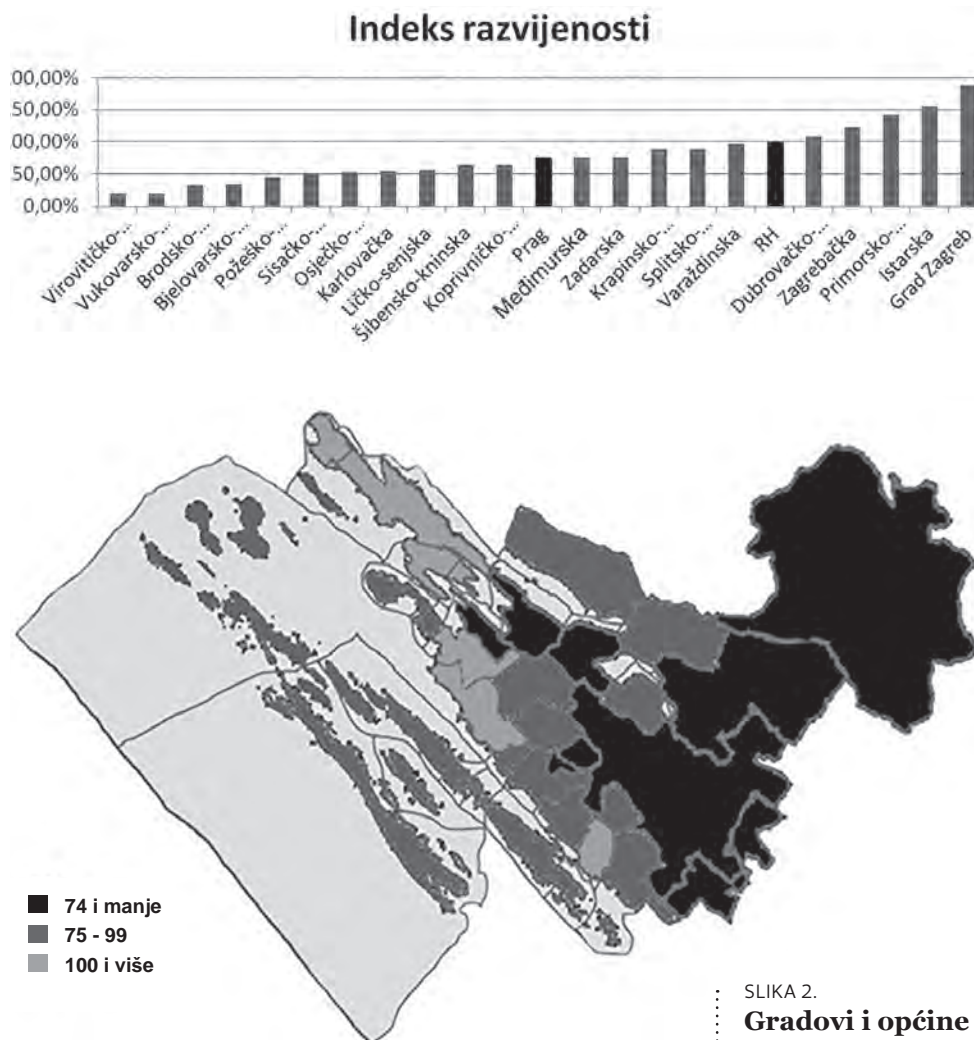
SLIKA 1.

Indeks razvijenosti Republike Hrvatske, po županijama

(Marcelić, 2013., 118; Ocjenjivanje i razvrstavanje županija prema razvijenosti, MRRŠVG, Zagreb, 2010.)¹

BDP nije dovoljno dobar pokazatelj. Naime, među zemljama sa sličnim vrijednostima na toj dimenziji mogu se naći velike razlike u kategorijama zdravlja ili obrazovanja (Sen, 2001.) te ljudskih prava (Nussbaum, 2001.). Takvo se viđenje razvoja kod nekih autora prenijelo i na shvaćanje uloge sveučilišta. Već spomenutoj trećoj misiji sveučilišta dodaju se vrijednosti poput društvenog razvoja i djelovanja na unapređenju i demokratizaciji vlastite sredine. Tako se pojavljuju ideje poput „civilne misije sveučilišta“, kojoj je glavna vrijednost „unapređenja kvalitete života u zajednici“ (Čulum, 2010.), ili pak ona „četvrte uzvojnice“ (Cooper, 2009.), koja se eksplicitno definira kao suradnja s civilnim društvom. Ideje društvenog razvoja, demokratizacije i suradnje s civilnim društvom povezuju se prije svega s društveno-humanističkim sveučilištima i smjerovima, kakvi dominiraju na Sveučilištu u Zadru, stoga je društveni razvoj za njega osobito važna komponenta. Uz to, kako bi se adekvatno sagledao potencijal civilne misije sveučilišta, treba je kontekstualizirati i u smislu civilnoga društva u Zadarskoj županiji, a koje je, kako će se kasnije pokazati, vrlo slabo na razini države, što je dugoročno potencijalan problem za društveni razvoj.

Bez obzira na to o kojoj razvojnoj paradigmi koja se temelji na uključenosti sveučilišta u regionalni razvoj govorimo, one se redovito temelje na razvojnom konsenzusu regionalnih aktera. U Zadarskoj županiji postoji naglašeno slaganje između razvojnih dionika o tome da je Sveučilište u Zadru važan regionalni resurs, a poželjni smjerovi razvoja vide se, osim zadržavanja sadašnjega stanja, i u razvijanju novih smjerova ili jačanju onih koji se mogu povezivati s regionalnom privrednom osnovom, pa su tako razvojni dionici kao obrazovna područja od posebnog interesa naglašavali pojedine dijelove prirodnih i tehničkih znanosti (poput robotike) te poljoprivredu (Marcelić, 2013.). Uopćeno gledano, razvojni dionici u zadarskoj regiji naglašavaju važnost endogenoga, lokalnog znanja i teže tomu da ono bude uključeno u rad Sveučilišta. S druge strane, dio sugovornika iskazao je žaljenje što se Sveučilište nije aktivnije uključilo u izradbu strateških dokumenata te time jače pridonijelo stvaranju regionalnoga konsenzusa.

RAZVOJNI POKAZATELJI ZADARSKE ŽUPANIJE

Kako bi se moglo adekvatno govoriti o razvojnim potencijalima Zadarske županije, treba prije svega odrediti neke njezine razvojne osnove. Prema državnome indeksu razvijenosti, koji se izračunava na temelju „1. Stope nezaposlenosti, 2. Dohotka po stanovniku, 3. proračunskih prihoda jedinica lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku, 4. općega kretanja stanovništva, 5. stope obrazovanosti“ (Uredba o indeksu razvijenosti, 2010.), Zadarska županija nalazi se na devetom mjestu u Republici Hrvatskoj te na petom u statističkoj regiji Jadranska Hrvatska, pa njezin indeks razvijenosti iznosi 75,59% državnoga prosjeka.

U njoj se nalazi devet općina i gradova koji su ispod 75% državnoga prosjeka i time se ubrajaju u potpomognuta područja (Gračac, Obrovac, Benkovac, Vrsi, Stankovci, Ražanac, Galovac, Škabrnja i Posedarje) te šest općina i gradova koji su iznad državnoga prosjeka. Pritom se vidi da su potpomognuta područja pretežno smještena u zaleđu, dok su iznadprosječno razvijeni dijelovi vezani uz obalu. Općenito gledano, Zadarska županija može se podijeliti na

SLIKA 2.

Gradovi i općine Zadarske županije prema indeksu razvijenosti

(Marcelić 2013., 121; Ocjenjivanje i razvrstavanje županija prema razvijenosti, MRRŠVG, Zagreb, 2010.)

1

Tablice s indeksom razvijenosti mogu se naći na adresi:

<http://www.mrrsvg.hr/User-Docs/Images/Vrijednosti%20indeksa%20razvijenosti%20i%20opoznatelja%20za%20izra%C4%8Dun%20indeksa%20razvijenosti%20na%20lokalnoj%20razini.pdf>

tri prostorno-razvojne zone: obalu, otoke i zaleđe, pri čemu su otoci Pag i Vir po svojim demografskim i ekonomskim obilježjima vezani uz priobalni pojas (Marcelić, 2013.). Oni su zbog prometne povezanosti prošli kroz proces „deinzulacije“ (Faričić, 2006.) i poprimaju svojstva obalnih općina. Svaka od tih triju zona ima i svoje osobite razvojne probleme, pri čemu su osobito naglašeni oni teritorijalnih jedinica u zaleđu, koje su najsiromašnije, najnerazvijenije i najslabije obrazovane. Otočne su pak općine, iako u ekonomskom smislu u relativno dobrom položaju, pogođene depopulacijom, što je jedan od kriterija donošenja indeksa razvijenosti i to ih stavlja u slabiji položaj. Na Slici 1 može se vidjeti prostorni raspored općina i gradova Zadarske županije prema indeksu razvijenosti. Najtamnijom nijansom označene su općine i gradovi ispod 75% državnoga prosjeka, srednjom između 75% i 99%, a najsvjetlijom one jedinice lokalne uprave koje su iznad državnoga prosjeka.

Dakle, iako Zadarska županija ne zauzima velik postotak Republike Hrvatske ni stanovništvom ni površinom, ona posjeduje svoje specifične i naglašene razvojne probleme koji imaju jasnu prostorno-razvojnu osnovu i koji svojom naglašenom složenosti zahtijevaju razvojni odgovor primjeren složenom kontekstu same županije, koja svojom raznolikošću upozorava na potrebu za razvijanjem raznih razvojnih programa, od gospodarskih do društvenih, jer su gospodarski i društveni problemi različito distribuirani u ovome prostoru. Zaleđe se susreće s problemom strukturne nerazvijenosti (ekonomske, obrazovne), dok je prostor otoka pogođen u prvom redu depopulacijom, što također negativno utječe na vrijednosti indeksa nerazvijenosti.

DIMENZIJE DRUŠTVENOG RAZVOJA

Polazeći od ideje društvenog razvoja tako da se uzimaju u obzir kategorije Amartye Sena i da ga se iskazuje kao višedimenzionalan koncept vezan uz obrazovanje, zdravlje i demokratizaciju društva, u ovom se razmatranju jači naglasak stavlja na (osobito visoko) obrazovanje i civilno društvo, s obzirom na to da je Sveučilište u Zadru primarno društveno-humanističke orijentacije te kao takvo može uvelike utjecati na društveni razvoj upravo u tim aspektima. Stoga će dio teksta biti posvećen detaljnijem razmatranju obrazovnoga statusa Zadarske županije – i u usporedbi s drugim županijama u Republici Hrvatskoj i unutar same Županije – da bi se identificirala mjesta na kojima je ostvaren napredak, mogući problemi te trendovi razvoja obrazovanja u deset godina između popisa stanovništva u 2001. i 2011. godini.² Analizirani su i osnovni brojevi pokazatelji civilnoga društva u Zadarskoj županiji. Zdravstvo u ovoj prigodi nije detaljnije razmatrano.

OBRAZOVNE ZNAČAJKE ZADARSKE ŽUPANIJE OD 2001. DO 2011.

Obrazovna dimenzija Zadarske županije, u kontekstu Republike Hrvatske, smještena je bolje od ukupnog indeksa razvijenosti. S druge strane, obrazovanje je u *Razvojnoj strategiji Zadarske županije* od 2011. do 2013. apostrofirano kao područje na kojem je postignut rezultat ispod državnoga prosjeka: „Okvirno govoreći, usporedba obrazovne strukture pokazuje da je, usprkos činjenici da grad Zadar ima iznimnu kulturnu tradiciju i sjedište je najstarijeg sveučilišta na području Republike Hrvatske (prvi put osnovanog 1396. godine), obrazovna struktura u županiji znatno lošija od hrvatskog prosjeka. Ovakvo stanje, dugoročno, svakako predstavlja razvojno ograničenje županije. Povećanje obrazovanja stanovnika je područje koje zahtjeva sustavno unaprijeđenje“ (ŽRSZŽ, 2010., 33). Iako je Zadarska županija realno ispod državnoga prosjeka, treba također uzeti u obzir da je prosjek u Republici Hrvatskoj pod znatnim utjecajem veličine Grada Zagreba kao najveće i najobrazovanije prostorno-administrativne jedinice te sagledati Županiju i drugim mjerilima. Tako se, primjerice, primjećuje da je prema Popisu stanovništva iz 2001. godine Zadarska županija bila smještena na sedmo mjesto u državi po svim razinama obrazovanja (Marcelić, 2013., 126). U svim kategorijama obrazovanosti ona je u gornjoj polovini države, a pritom dijeli obrazovne osobine s ostatkom statističke regije Jadranska Hrvatska. Može se, dakle, zaključiti da su u doba kada je strategija donesena Zadar i Županija u kontekstu države kotirali dobro, jer su se nalazili u gornjoj trećini svih županija. Sam se grad Zadar kao županijsko sjedište također nalazio na sedmom mjestu po obrazovanosti, neznatno iza Pule, a ispred Osijeka i sa tek 3% manje od Splita, koji je bio drugi najobrazovaniji grad u Hrvatskoj, čime se Zadar uvrstio među najobrazovanije gradove u državi. Naličje takva stanja jest to da Zadar kao županijsko sjedište znatno odudara od ostatka županije i na svojem prostoru koncentrira iznadproporcionalan dio obrazovane populacije, koji raste kako raste razina obrazovanja (Marcelić, 2013.). U usporedbi s drugim županijama, Zadarska je županija postigla rezultate kakvi se mogu vidjeti na Slici 3.

Ono što je svakako zanimljivo, gledano s aspekta visokog obrazovanja, jest i struktura visokoobrazovanoga stanovništva. Zadarska županija je 2001. imala, s jedne strane, najveći postotak visokoobrazovanih u državi koji su svoju diplomu stekli na području humanističkih disciplina, dok je, s druge strane, imala najmanji postotak osoba s diplomom iz prirodnih znanosti, ali i ispodprosječan udio inženjera, medicinskih stručnjaka te agronoma (Marcelić, 2013., 130-131). U priloženim tablicama može se vidjeti stanje prema obrazovnim područjima u visokom obrazovanju za Zadarsku županiju i Republiku Hrvatsku u 2001. godini.

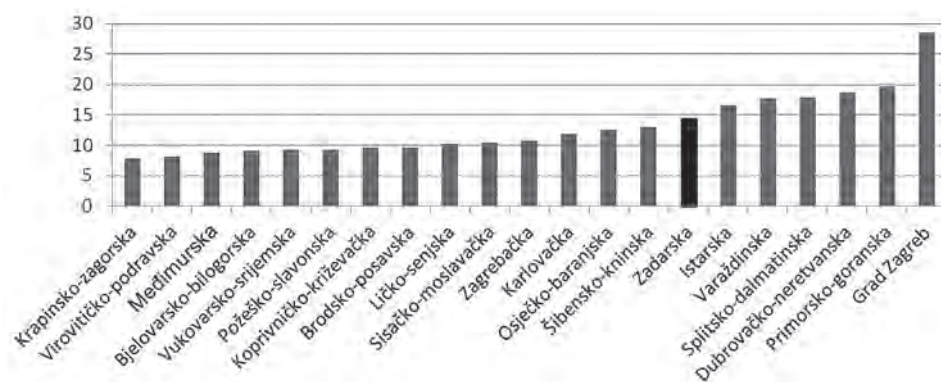
Očito je da je Zadarska županija bila iznad prosjeka u humanističkom području, što upućuje na jasan utjecaj Sveučilišta u Zadru. Ona je također bila znatno iznadprosječna na području usluga, iz čega se može iščitavati porast važnosti turizma kao gospodarske grane u Županiji. Zanimljivo je da je ona ispodprosječna i na području poljoprivrede, iako je upravo ta grana u strateškim dokumentima često označavana kao jedna od poluga razvoja Županije. U tom svjetlu može se promatrati i tvrdnja iz strateškoga dokumenta Sveučilišta u Zadru da će se ono profilirati „tako da proširi istraživačke aktivnosti na nova polja i područja (time neće ništa izgubiti od svojega humanističkog i društvenog ugleda), i tako da više pozornosti posveti ‘svojem’ prostoru“ (Strategija razvoja Sveučilišta..., 2011., 29).

Popis stanovništva proveden 2011. godine donio je nove podatke i određene pomake u obrazovnoj strukturi Zadarske županije, ali i naznačio neke vremenske trendove koje bi svakako trebalo uzeti u obzir u donošenju novih razvojnih politika. Očit je porast koji se dogodio u svim županijama, pa je tako i Zadarska postigla rast sa 14,86% na 18,82% i time se uvrstila na šesto mjesto u odnosu na 2001. godinu. To je pozitivan pomak, s obzirom na to da se prije deset godina nalazila na sedmom mjestu, a odnos prema državnom prosjeku ostao je otprilike isti. Može se reći da je po broju visokoobrazovanih Zadarska županija ostvarivala dinamiku jednaku onoj Republike Hrvatske, ali je ipak napredovala za jedno mjesto. Stanje visokoobrazovanih prema popisu iz 2011. može se vidjeti na Slici 5.

Još je veći porast zabilježilo Grad Zadar, koji je 28,35% visokoobrazovanih, u odnosu na sve jedinice lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj, smješten na 12. mjesto od svih gradova i općina. Ako se izuzme nekoliko manjih općina, može se reći da je Zadar šesto najobrazovanije županijsko središte te sedmi najobrazovaniji grad u Hrvatskoj, pri čemu je u kategoriji županijskih sjedišta pretekao Pulu i uvrstio se u vrlo mali broj gradova s preko 25% visokoobrazovanih u populaciji od 25 do 64 godine. Vrijedi također istaknuti i podatak da u Zadru gotovo 91% spomenute populacije ima srednjoškolsko obrazovanje ili više.

Pogleda li se pak situacija u županiji, očito je da su prisutne izuzetne obrazovne razlike. Na slici 6 može se vidjeti postotak visokoobrazovanih u populaciji u svim gradovima i općinama Zadarske županije.

Iz ove slike razabire se nekoliko trendova. Prije svega, očita je snažna centralizacija u smislu obrazovanja, pa je tako Zadar izrazito iznad državnoga prosjeka, ali i iznad županijskoga prosjeka za 18,82%. Jedina druga jedinica lokalne samouprave koja je iznadprosječna jest Biograd sa 18,99% visokoobrazovanih. Ono što zabrinjava jest što se u istoj županiji nalaze i neke od najneobrazovanijih općina u Hrvatskoj, kao što su Lišane Ostrovičke, koje imaju samo 3,21% visokoobrazovanoga stanovništva, a u odnosu

na 2001. zabilježile su i pad. Dakle, vidi se da je Zadarska županija prostor velikih obrazovnih razlika, s krajevima koji su obrazovno među najnaprednijima u Hrvatskoj, ali i s onima koji su pri samom dnu. Može se zaključiti da je koncentracija visokoobrazovanih u Županiji vezana uz Zadar kao županijsko sjedište i gradove koji se nalaze na obali, zatim uz otoke, potom priobalne općine, a na kraju su gradovi i općine u zaleđu. Zabrinjava podatak da u Županiji ima 13 općina s manje od 10% obrazovanih u radno sposobnom stanovništvu, a pritom je očito da se sve one, geografski gledano, nalaze u zaleđu. Takvo se stanje sasvim sigurno odražava i na ukupan razvojni proces. Naglašena je još jedna posljedica procesa litoralizacije, jer osim što većina stanovnika živi u priobalnom području, oni su i iznadproporcionalno više obrazovani.

Promjena obrazovnih područja upozorava i na određene zanimljive procese koji su se odvijali u Zadarskoj županiji između 2001. i 2011. Tablica 3 pokazuje na koji su se način mijenjali odnosi s obzirom na obrazovna područja u državi i u županiji.

Obrazovno područje	Hrvatska		Zadarska županija	
	Broj (N)	Udio (%)	Broj (N)	Udio (%)
Obrazovanje	43 710	9,98	1 558	11,03
Humanističke znanosti i umjetnost	40 977	9,35	2 173	15,39
Društvene znanosti, poslovanje i pravo	122 577	27,98	3 066	21,71
Prirodne znanosti	13 858	3,16	263	1,86
Inženjerstvo, prerađivačka industrija i građevinarstvo	81 922	18,70	2 056	14,56
Poljoprivreda	19 346	4,42	441	3,12
Zdravstvo i socijalna skrb	40 155	9,17	1 201	8,51
Usluge	44 338	10,12	2 338	16,91
Nepoznato	31 151	7,11	1 024	7,25
Ukupno	438 034	100,00	14 121	100,00

SLIKA 3.

Postotak stanovništva (25-64 godine) s višim i visokim obrazovanjem prema popisu stanovništva 2001., po županijama

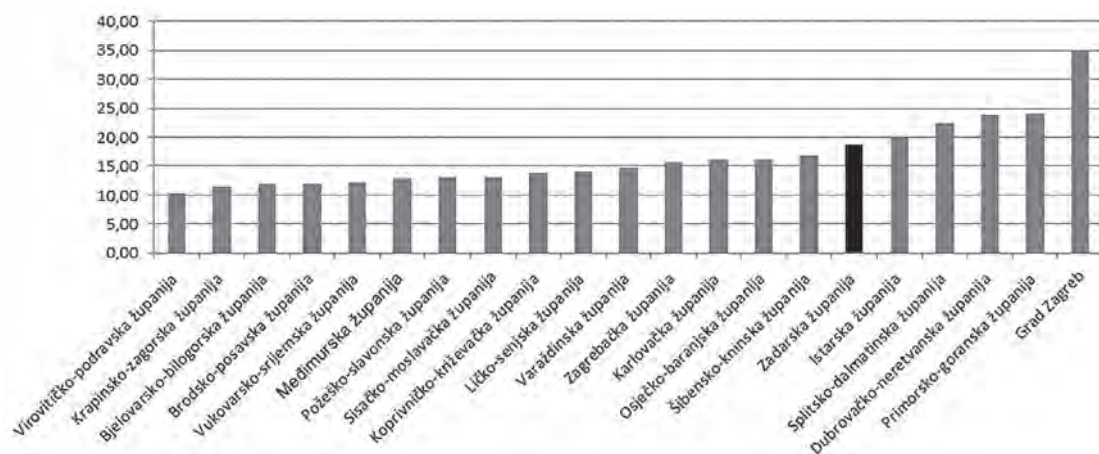
TABLICA 2.

Razvojni projekti JLPS-a u 2011. godini prema područjima razvoja (u HRK)

IZVOR: ZADRA – Razvojna agencija Zadarske županije

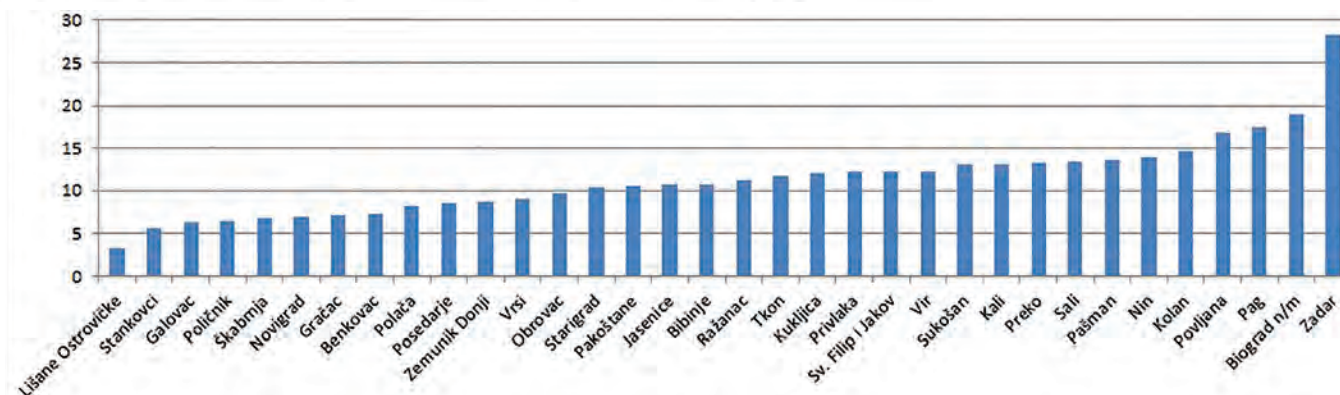
SLIKA 4.

Postotak stanovništva (25-64 godine) s višim i visokim obrazovanjem prema popisu stanovništva 2011., po županijama

SLIKA 5.

Postotak stanovništva (25-64 godine) s višim i visokim obrazovanjem u Zadarskoj županiji prema popisu stanovništva 2011., po gradovima i općinama

TABLICA 3.

Visokoobrazovani prema obrazovnim područjima u Republici Hrvatskoj i Zadarskoj županiji prema popisu stanovništva iz 2011.

Obrazovno područje	Republika Hrvatska	Zadarska županija
Obrazovanje	10,78%	13,67%
Humanističke znanosti i umjetnost	10,39%	16,81%
Društvene znanosti, poslovanje i pravo	32,10%	25,15%
Prirodne znanosti	3,74%	2,14%
Inženjerstvo, prerađivačka industrija i građevinarstvo	18,27%	13,93%
Poljoprivreda	4,24%	2,83%
Zdravstvo i socijalna skrb	8,50%	7,37%
Usluge	11,73%	17,63%

Kao što se može vidjeti u Tablici 3, stanje se vrlo malo mijenjalo između dva popisa. Jedina područja u kojima je Zadarska županija iznad prosjeka države jesu obrazovanje, humanističke znanosti i umjetnost te usluge. U kontekstu regionalnoga konsenzusa oko razvojnoga pravca u koji bi se trebalo uključiti i Sveučilište, ovaj je omjer nepovoljan. Vidi se da tehničke i prirodne znanosti, ali i poljoprivreda, nisu unutar državnoga prosjeka, a osobito zabrinjava pad udjela osoba obrazovanih u poljoprivrednim znanostima. Generalno gledano, u područjima koja je označila kao ključna za svoj rast i razvoj, Zadarska je županija u deset godina podigla udio visokoobrazovanih samo za 0,3%, i to sa 18,9% u 2001. na 19,2% u 2011. S obzirom na to da je i

stanje u državi ostalo gotovo nepromijenjeno i promijenilo se samo za 3%, očito je da su na snazi vrlo spore promjene u oba sustava. Može se pretpostaviti da bi ulaganje u nove smjerove znatno utjecalo na obrazovnu sliku Zadarske županije, jer je ona iznadprosječno obrazovana upravo na onim područjima koja dominiraju programom Sveučilišta u Zadru. Demografski gledano, riječ je o važnom resursu za koji se mora postići još snažniji i konkretiziran regionalni konsensus.

CIVILNO DRUŠTVO I ZADARSKA ŽUPANIJA

Zadarska županija i Grad Zadar kontinuirano u razdoblju od deset godina ostvaruju vrlo slabe rezultate kad se govori o civilnom društvu i njegovoj snazi. Prema istraživanju Programa za razvoj Ujedinjenih naroda iz 2004. godine, Zadarska se županija prema gustoći civilnoga društva nalazila na predzadnjem mjestu (Bežovan i Ivanović, 2005., 58). Godine 2011. to se stanje još pogoršalo te se ona našla na zadnjem mjestu (Marcelić, 2013., 81). Pritom treba naglasiti da ni sama struktura civilnoga društva nije okrenuta građanskim problemima i njihovu rješavanju, nego u njoj prevladavaju prije svega sportske udruge. Prema Registru udruga,³ 44% udruga civilnoga društva registriranih u Zadarskoj županiji vezano je uz određeni oblik sportske djelatnosti, što ostavlja 56% udruga koje se bave kultur-

nim, socijalnim, vjerskim i inim sadržajima koji čine civilno društvo u užem smislu, a to je najmanje u državi. To je u razvojnom smislu problem stoga što „civilni sektor stječe, stvara i prenosi znanje koje se primjenjuje na rješavanje određenih društvenih problema koji ne ulaze u sferu javnih politika ili u njima nisu dovoljno istaknute, a pritom kao jednog od prirodnih partnera nalazi i sveučilište“ (Marcelić, 2013., 28). Kako je već istaknuto da je Zadarska županija jedna od razvojno najkompleksnijih u Republici Hrvatskoj, sa tri razvojne zone te istodobno nekim od najrazvijenijih i najnerazvijenijih jedinica lokalne samouprave, očito je da je društvena složenost, a time i složenost društvenog razvoja, takva da zahtijeva uključenje građana i građanki. Tu se javlja dodatni problem, jer se pokazuje da obrazovanije sredine imaju i snažniji civilni sektor, što manje razvijene krajeve stavlja u podređen položaj. Stoga je sveučilište jedna od ključnih institucija u istraživanju, artikuliranju i rješavanju društvenih problema, kao i jačanju kompetencija civilnoga sektora slabije razvijenih sredina.⁴ Zadarsko Sveučilište, kao institucija čiji su sadržaji vezani primarno uz društvena i humanistička područja, sasvim sigurno može biti izvor tehničkih i konceptualnih znanja koja su primjenjiva u smislu društvenog razvoja tih krajeva, od nominiranja pojedinih društvenih problema do pružanja tehničke podrške u prijavama na projekte i obrazovanju kadra za takve aktivnosti.

ZAKLJUČAK

Sveučilište u Zadru najveća je visokoobrazovna ustanova u Zadarskoj županiji. Prema konsenzusu svih regionalnih razvojnih dionika, ono ima važnu ulogu u svim aspektima budućeg razvoja regije, iako vlada i mišljenje da bi se Sveučilište trebalo jače povezati s ostalim dionicima i *vice versa*. Prema suvremenim teorijama, povezanost sveučilišta s gospodarstvom, lokalnom upravom i civilnim društvom jedan je od važnih razvojnih aspekata, jer je u društvu znanja upravo mjesto na kojem se znanje stvara jedan od primarnih resursa svake regije. Zadarska županija pritom je u obrazovnom smislu jedna od obrazovnijih u Republici Hrvatskoj, jer je na svim razinama obrazovanja sedma, dok je Zadar kao grad šesto najobrazovanije županijsko središte. Područje na kojem se znatnije razlikuje od državnoga prosjeka jesu obrazovna područja, gdje je vidljiva ispodprosječna zastupljenost tehničkih disciplina i poljoprivrede, a upravo u tim granama Zadarska županija u svojim strateškim dokumentima vidi potencijalno važne razvojne pravce. S druge strane, najveći broj obrazovanih na području humanističkih disciplina upozorava na jak demografski utjecaj Sveučilišta u Zadru, pa se može pretpostaviti da bi novi odjeli i širenje profila imali važan

utjecaj i na strukturu visokoobrazovanih. To je osobito važno za prostor zaleđa, koje je najslabije obrazovano, a njegovo je stanovništvo najviše obrazovano u suficitarnim područjima, dok je u onima u kojima je Zadarska županija ionako ispodprosječna još i slabije. Pritom svakako treba uzeti u obzir i razvojne značajke i posebnosti svakog od tri prostora (otoci, priobalje i zaleđe) u Županiji, jer se oni ne susreću s istom vrstom i razinom razvojnih i društvenih problema. U tom je smislu važno, s jedne strane, jačati civilni sektor, ali i sadržaje vezane uz njegovu suradnju sa Sveučilištem i ostalim razvojnim dionicima da bi se podigla razina kompetencija za građansko djelovanje stanovništva. Zaključno, postizanje konsenzusa o ulozi Sveučilišta u Zadru kao razvojnoga dionika i njegovo uklapanje u obrazovne, razvojne i civilne aktivnosti trebale bi biti jedan od najvažnijih razvojnih prioriteta Zadarske županije.

LITERATURA

- Bell, D. (2001.): *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*, 3rd edition, Basic Books, New York.
- Chatterton, P. i Goddard, J. (2003.): The response of HEIs to regional needs, u: *Economic Geography of Higher Education: Knowledge Infrastructure and Learning Regions*, ur. R. Rutten, F. Bokoema i E. Kuijpers, Routledge, London i New York, 19-41.
- Cooper, D. (2009.): University-civil society (U-CS) research relationships: the importance of a 'fourth helix' alongside the 'triple helix' of university-industry-government (U-I-G) relations", *South African Review of Sociology*, 40 (2), 153-180.
- Ćulum, B. (2010.): *Civilna misija sveučilišta: element u tragovima?*, Institut za razvoj obrazovanja Zagreb. <http://www.iro.hr/hr/javne-politike-visokog-obrazovanja/kolumna/element-u-tragovima/> (posjećeno 12. prosinca 2001)
- Etzkowitz, H. (2008.): *The Triple Helix: Industry, University, and Government in Innovation*, Routledge, New York.
- Faričić, J. (2006.): Hrvatski pseudo-otoci, u: *Geografija hr offline 2005-2006*, ur. A. Lukić, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 10-15.
- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P. i Trow, M. (1994.): *The new production of knowledge: the dynamics of science and research in contemporary societies*, Sage London.
- Marcelić, S. (2013.): *Sveučilište i regionalni razvoj – primjer Sveučilišta u Zadru*, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- Rutten, R., Bokoema, F. i Kuijpers, E. (2003.): *Economic Geography of Higher Education: Knowledge Infrastructure and Learning Regions*, Routledge, London i New York.
- Sen, A. (2001.): *Development as Freedom*, Oxford University Press, Oxford i New York.
- Storper, M. (1997.): *The Regional World. Territorial Development in a Global Economy*, The Guilford Press, New York.
- Touraine, A. (1971.): *The Post-Industrial Society. Tomorrow's Social History: Classes, Conflicts and Culture in the Programmed Society*, Random House, New York.

.....

3

<http://www.appluprava.hr/RegistarUdruga/>

4

Kao dobar primjer ovdje se može navesti jedno istraživačko iskustvo autora ovoga teksta, koji je proveo terensko istraživanje na jednom od zadarskih otoka, gdje je lokalno stanovništvo istaknulo kako bi se dobar dio njihovih problema mogao riješiti kad bi imali kvalitetniju internetsku vezu i bili informatički pismeniji, jer bi onda mogli postaviti okvir za telemedicinsku ordinaciju te tako osigurati da određeni aspekti zdravstvene skrbi, osobito oni rutinski, budu dostupni neovisno o (rijetkim) terminima fizičkoga posjeta liječnika otoku ili nekom mjestu na njemu (Marcelić, 2013.).

.....